

Devletle Başa Çıkmak, Osmanlı İmparatorluğun'nda Siyasal Çatışmalar ve Suç 1550-1720

Suraiya Faroqhi – Çev. Hamide Koyukan Bejsovec

İstanbul, Alfa Yayınları, 2016, 245 sayfa, ISBN: 978-605-171-363-2

Metin AYDAR*

Ele aldığımız bu çalışma, Suraiya Faroqhi'nin "*Devletle Başa Çıkmak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Siyasal Çatışmalar ve Suç 1550-1720*" isimli eseridir. Tanıtımı yapılan bu nüsha kitabın ilk baskısıdır ve Türkçedir. Kitap 13,5x21 cm ebatlarına sahiptir. Kitabın kapağı kartondur ve eserin kapağında genel olarak beyaz ve yeşil renkleri dikkatleri çekmektedir.

İlk olarak "*Devletle Başa Çıkmak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Siyasal Çatışmalar ve Suç 1550-1720*" isimli kitabın başlığına göz atıldığında içerikle çatışmayan bir tercih olduğunu vurgulamak gerekir²³.

* Doktora Öğrencisi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat. metinaydar91@hotmail.com

Başlık genel çerçevede incelendiğinde, her ne kadar iddialı bir başlık olsa da, gerek başlık-içerik uyumu gerekse yer, zaman ve mekan ölçütleri doğrultusunda kendi içerisinde bir tutarlılığa sahiptir. Zira içeriğin, başlığın vermek istediği imajın yerinde olması, yer ve mekan olarak Osmanlı Devleti'nin belirtilmesi, yine zaman sınırlaması anlamında 1550-1720 aralığında olması eserin bu konuda tutarlılık gösterdiğine işarettir.

İçindekiler kısmından itibaren yazar, oldukça uzun bir ön söze yer ayırmıştır. Bu yönüyle, bir eserde yer alması gereken ideal ölçüdeki ön sözden fazlasını kullanmıştır. Ön sözlerin genel manada esere dair bir muhteviyattan bahsedildiği bilinmektedir. Bu açıdan yazar da ön sözüne başlarken bir anlamda eserin içeriğine ve amacına dair bilgiler vermiştir²⁴. Bunların dışında ön sözde yazar, çalışma esnasındaki koşulları, kaynak yeterliliği ve konular hakkındaki araştırmaların niceliğine dair fikirler vermiştir. Ön söz kısmından sonra, bir kısaltmalar listesi olmadığı gibi, giriş kısmı bulunmamaktadır. Bu durumun yazarın doğrudan bir araştırma çalışması olmasından ziyade birbirinden bağımsız çalışmalarının yer almasından kaynaklandığı ifade edilebilir. Yazar, derlemesini oluştururken ilk olarak Osmanlı Devleti'nde üst kesim ile alt kesim arasındaki ilişkilere örnek olması bakımından çeşitli kaynaklardan yararlanarak saptadığı bilgileri nakletmiştir. Bundan sonra ele aldığı konu üzerine geniş açıklamalar yapmaya çaba harcamıştır. Diğer makalelerinde de yazar, bu usulü takip etmiştir. Bu bakımdan yazar, makaleleri ele alırken ve bölümlendirirken bir sıralamayı göz önünde bulundurmuştur. Toplamda 10 makaleden oluşan kitapta, her makale kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmıştır ve bunlar arasında bir ahenk göze çarpmaktadır²⁵.

Her makale ile alt başlıkları arasında görülen ahengin paragraflar arasındaki geçişlerde de dikkat çektiğini ifade etmek mümkündür. Bu hususta yazar, bir konuyu ele alırken daldan dala atlamamış, incelediği konuyu anlatırken bir diğer paragrafta konunun akışını değiştirecek başka bir meseleye geçiş yapmamıştır. Buna dair misal olması bakımından *Davacının Davasının Takdimi: Yazılı Belgelere Başvurmak*²⁶ başlığı altında davacı kimselerin herhangi bir konuda açtıkları dava konularına meşruiyet kazandırmaya çalışması incelenmiş, bu hususta şeri kaynaklar başta olmak üzere, kendi

²³ Yazarın eserine uygun gördüğü başlık genel manada okuyucuda devlet erkine karşı bir başkaldırı ya da belli bir alanda mücadeleye giriştiği intibamı uyandırmaktadır. Eserin makaleleri ve içerikleri göz önüne alındığında işlenen temalar ile birlikte yazarın ön söz kısmında çalışmasının genel olarak Osmanlı toplumu ile onu kontrol eden iktidardaki devlet arasındaki ilişkilere dair tartışmalarının bir ürünü olduğunu belirtmesi görüşümüzü desteklemektedir.

²⁴ S. Faroqi, ön sözünde ele almış olduğu bu makaleleriyle amacını şu şekilde dile getirir: “ Bu vaka incelemeleri, diğer akademisyenlere Osmanlı Anadolu'sundaki devlet-toplum ilişkilerinin engin ve henüz keşfedilmeye başlanan bölgesine girme cesareti verirse, bu derleme amacına hizmet etmiş olacaktır.”

²⁵ Mesela bu duruma örnek olması bakımından ilk makale başlığı ve alt başlıkları örnek verilebilir. Yazarın ilk makalesi, “XVI. ve XVII. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda “Tabandan Tavana” Siyasi İnisyatifler: Mevcudiyetlerine Dair Bazı Kanıtlar”dır. Bununla birlikte adı geçen makalenin alt başlıkları şu şekilde sıralanmıştır: “Yerel Merkezli Siyasi İnisyatifler: Yeni İkincil Kaynaklardan Kanıtlar, Osmanlı Devleti'nin Dönüşümü ile İlgili Tartışmalar, Tabandan Tavana Siyasi İnisyatifler, Ayan ve Eşraftan Siyasi Talepler: Birkaç Örnek ve Sonuç”.

²⁶ Suraiya Faroqi, *Devletle Başa Çıkmak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Siyasal Çatışmalar ve Suç 1550-1720*, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul, 2016, s. 51-56.

dönemlerine kadar rast gelen yazılı kaynaklara dair bilgi verilmiş ve bu akışı bozmamak üzere konunun pekiştirilmesi yönünde örnekler de verilmiştir.

Kitabının başında yazar, üretim tarzları üzerinde durmuş; bu bağlamda feodalizm ve *Asya Tipi Üretim Tarzı* kavramlarını genişletmiş ve bu üretim ekolleri ile Osmanlı'nın kendine has oluşturduğu sisteme değinmiştir. Daha sonra Osmanlı özelinde Anadolu kırsalındaki toplumsal örgütlenmeye değinmiş, bu konuda Karen Barkey'in "*Anadolu kırsalındaki toplumsal örgütlenme düzeyinin düşük olması köylü ayaklanmalarını engellemiştir.*" tezini destekler bir duruş sergilemiştir. Bu görüşü destekleyen ve Osmanlı tımar sisteminin feodal düzenden farklılığını ortaya koyan Ö. Lütfi Barkan, Osmanlı devlet anlayışının tımar beylerinin zamanla buldukları yerlerde arazi mülkiyetinin ve devlete ait sıfat ve yetkilerden bir kısmını ele geçirerek bir soylular sınıfı ve bir sosyal birliğin bir kuvvete dönüştürmesini engellemek amacıyla çeşitli tedbirler aldığı ifade etmektedir²⁷. Bu açıdan Faroqhi de Osmanlı sisteminde tımar sahiplerinin sık sık yer değiştirdiğini ifade ederek köylüler arasında yakın bağlar oluşturulamadığına dikkat çekmiştir. Bununla birlikte yazar, Osmanlı devletinin köy meselelerine müdahalesinin kırsal ayaklanmalara ket vurmakta önemli bir etmen olduğunu ancak Anadolu köylülerinin iç işleyişine dair bilinenlerin kısıtlı olmasından ötürü köylü örgütlenmesi açığı konusuna daha az değer atfedilebileceğini vurgulamıştır.

Kitabındaki ilk makalesinde siyasi inisiyatifler konusuna değinen yazar, Osmanlı Devleti'nin dönüşümüne değinmiş ve bu hususla ilgili olarak Osmanlı vatandaşları için ne tür siyasi inisiyatiflerin mümkün olduğundan bahsederken köylülerin ellerinden gelen tek şeyin topraklarını terk etmek, göçebelere katılmak ya da kudretli birinin hizmetine girmek olduğunu savunmuştur. Bundan sonra Osmanlı Devleti'nin geçirdiği dönüşümü ele alan Faroqhi, Halil İnalçık'ın bu konudaki düşüncelerine yer vermiş ve ardından Osmanlı sisteminin düzene girmesinde etkili olan tımar sisteminin eski önemini kaybetmesiyle askeri ve mali değişimlerin ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu değişimlerle birlikte, Osmanlı şehirleri ve köylülerinin kaygılarında önemli bir paya sahip olan güvenlikle ilgili korkularının ileri bir seviyeye taşındığına vurgu yapılmıştır.

Faroqhi, Osmanlı Devleti'nin siyasi sisteminin dönüşümünün henüz tamamlanmadığı geç XVI. ve XVII. yüzyıllara hitaben "*tabandan tavana*" siyasi inisiyatifler konusunda bilgiler sunabilecek olan mühimme defterlerinin önemine vurgu yapmıştır. Divan'a ne türden şikâyetlerin ulaştığının belirlemenin ilginç olduğuna atıf yaptıktan sonra kimlerin şikâyet etme sistemine dâhil edilebileceğinin tespitinin de mümkün olduğuna değinmiştir. Açıklamalarından sonra para değerinin istikrarsızlığının dillere düştüğü bir dönemde maddi sorunların vahim önemi göz önüne alındığında, Divan'a ulaşan şikâyet konularının arasında olmasının şaşırtıcı olmadığını altını çizmiştir. Bununla birlikte yazar, altın ve guruşun ancak yüksek fiyata bulunabildiği bir bölgede sadece çok düşük kaliteli

²⁷ Şahin Ceylanlı, "Osmanlı Toprak Düzeni Üzerine Bazı Düşünceler", *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, S. 23, 1991, s. 153.

yerel basılmış sikkelerin varlığından söz etmiş ve bu durumun hem ticareti hem de vergi toplanmasını güç bir hale getirdiğine dikkat çekmiştir.

Devlet-toplum ilişkileri bağlamında meydana gelen davaların sonuca bağlanması hususunda geçmişte yaşanan emsallerin etkili olduğuna atıf yapan Faroqhi, Osmanlı Devleti'nde hanefî şeriat yasası alimlerinin konu hakkındaki fikirlerini de dile getirmiştir. Bu alimlere göre tanıkların şahitlikleri yazılı belgelerden daha değerlidir; ancak yazar yazılı kanıtların olduğu yerlerde insanların bunlardan da istifade ettiğini ifade etmiştir. Böylelikle devlet görevlileri ile halk arasında çıkan davalarda, çıkmaza girildiğinde, mevcut yazılı belgelerin önemine dikkat çekmiştir Faroqhi.

Davalık olan kesimlere yerel ulemanın da dahil olduğunu belirten yazar, gerçekte ulema hakkındaki şikayetlerde suçlanan tarafın isyankâr bir tutum sergileyen ve eşkıyaları korumaya devam eden bir suhte kesimi olduğunu dile getirmiştir.

Faroqhi, Celali isyanlarını özetle ele alırken, bu hareketin 1509 ila 1608 yılları arasında zirve yaptığını ve XVII. yüzyılda da zaman zaman sürdüğünü ifade etmiştir. Bu süreçte, nüfus patlamasının Celali hareketinin beklenmedik bir potansiyele sahip olmasına etki eden önemli dinamiklerden olduğunu belirtmiş; bu bağlamda nüfus patlamasından dolayı evlenemeyen ve yer yurt edinemeyen genç köylülerin köylerini bırakarak iş imkanı için farklı yollara başvurduklarını aktarmıştır. Bununla birlikte, zor şartların yaşandığı süreçte, hükümdarının konumunun da muğlak olduğundan söz etmiş ve reyanın ödediği vergilerin olmaması halinde devletin yıkılma tehlikesi ile karşılaşacağına değinmiş, ardından sultanın esas görevi olarak da reyanın korunması olduğunu eklemiştir. Ayrıca yazar, 1600 yılı civarında, hiç değilse Orta Anadolu bölgesinin baz alınması durumunda, yaşanan sürecin “*Büyük Kaçgunluk*” tabirini hak ettiğini ileri sürmüştür. Bu yönüyle ele alındığında, Mustafa Akdağ'ın doyurucu açıklamaları doğrultusunda, bir bakıma Osmanlı köylü ahalisini mağdur eden ve buna karşılık Celâlî hareketlerine katılan grupların haksız yollarla toprak, mal ve servet biriktirmenin yolunu tutmasına neden olan hareketliliğin bu isimle zikredilmesinde bir çelişki ortaya çıkmamaktadır²⁸.

Zaviyeler nazarından yola çıkarak buralarda görevli olanların toplumsal durumu hakkında fikir yürüten Faroqhi, zaviyedarların genelde kendileri ve bazı durumlarda ise bütün bir köy için vergi muafiyeti sağladıklarını dile getirmiştir. Yine yazar, devlet etkisinin her fırsatta kendini hissettirdiği bir çevrede yaşayan Anadolu'daki zaviye şeyhlerinin, haklarını ve ayrıcalıklarını savunma konusunda mahkemelerde dava açmanın yanı sıra şikâyetlerini doğrudan sultanın Divan'ına götürmekte tereddüt yaşamadıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte ayrıcalıklarını korumak adına lobi faaliyetlerini sürdürmek adına İstanbul'da güçlü tanıdıkları olan şeyhlerin mevcut olabileceğini de eklemiştir.

²⁸ Mustafa Akdağ, “Celâlî İsyanlarından Büyük Kaçgunluk”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2-3, s. 1-49.

Köylülerin kendilerinin sıkça vergilere tabi tutulmasından dolayı hoşnut olmayan bir tutum içine girdiklerine değinen yazar, gözle görülür bir nüfus baskısının olmadığına dikkat çekmiş ve aynı zamanda bu baskının olmamasının nüfusun artmadığı şeklinde anlaşılmasını da ilave etmiştir. Ona göre XVI. yüzyıl vergi defterleri nüfus artışının büyük çaplı gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Ancak kendi düşüncelerinde nüfus artışından ziyade nüfus baskısının rolünü ön plana koyan Faroqhi, bunun sebebi olarak ise nüfus baskısının köylülerin seçeneklerini kısıtladığını, onların daha sıkı çalışmaya zorladığını ve bundan dolayı memnun olmadıklarını ileri sürmüştür. Buna karşılık Halil İnalçık, bu hususla ilgili genel olarak Anadolu'nun bütününde nüfus baskısına dayalı açıklamaları inandırıcı kılabilecek kadar nüfus bulunmuş olmasının pek muhtemel olmadığı kanısındadır²⁹. Dolayısıyla Faroqhi'nin bu konudaki verdiği bilgilerin de mesele hakkındaki genel kanaatle uyumluluk gösterdiği belirtilebilir.

Osmanlı Devleti'ni meşgul eden meseleler arasında suhte ayaklanmalarının da özel bir önemi olmuştur. Bu konuda yazar, suhte hareketlerinin Osmanlı merkezi idaresini derinden bir kaygıya sevk etse bile, medrese talebelerinin siyasi düzeni ciddi olarak tehdit etmeye yetecek güce hiçbir zaman sahip olmadıklarına dikkat çekmiştir. Yazarın bu görüşünü destekleyen kanılardan biri de Karen Barkey'e aittir. Ona göre suhteler, belirli bir bölge üzerinde hak iddia etmedikleri diğer bir ifadeyle devletin otoritesinden çalmadıkları sürece merkezin pek dikkatini çekmemişlerdir³⁰. Öğrenci isyanlarının dışında yazarın üzerinde durduğu noktalardan biri paralı askerlerin neden oldukları isyan hareketlerinin ne zaman sona erdiği olmuştur. Ona göre, Osmanlı-Habsburg savaşının bitişini izleyen 1700'lerde son bulmuş ve bu dönemde Osmanlı merkezi idaresi, eşkıyalığın önüne geçmek ve yolların güvenliğini sağlamak için cesur bir teşebbüste bulunmuştur.

XVII. yüzyılda yaşanan "Küçük Buzul Çağı"na değinen Faroqhi, bu dönemin başlamasıyla çıkan kötü hasatların, köylülerin topraklarını terk etmesinde önemli bir etmen olduğundan söz etmiştir. Bu bağlamda yazar, 1590'lar için bu görüşün en azından kısa vadede bir geçerliliği olduğunu belirtmiştir. Nitekim ona göre o yıllarda bütün Akdeniz bölgesi hasatın kötü olması nedeniyle alt üst olmuştur. Yazar, özellikle köylüler üzerinde büyük bir baskı oluşmasına neden olan unsurlardan birinin de vergi toplayanlar arasında yaşanan rekabetten kaynaklandığına vurgu yapar.

Farklı bir makalesinde sahte para basma ve kalpazanlık konusunu ele alan Faroqhi, XVI. yüzyılın son çeyreği ile XVII. yüzyılın başlangıcında kalpazanlığın revaçta olduğunu belirtmiştir. Ona göre, paranın değerinin düşmesiyle birlikte farklı ağırlıklarda ve farklı madenlerden yapılmış paraların dolaşımında olduğunu ve paraya olan talebin yüksek oranda olduğunu dile getirmiştir. Yine yazar, kısmen de olsa Amerikan madenlerinden Doğu Akdeniz'e ulaşan büyük miktardaki gümüş nedeniyle

²⁹ Halil İnalçık-Donald Quatert, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sosyal ve Ekonomik Tarihi 1600-1914*, (Ayşe Berktaş, Süphan Andıç, Serdar Alper çev.), İstanbul: Eren Yayınları, 2004, s. 565.

³⁰ Karen Barkey, *Eşkıyalar ve Devlet, Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, (Zeynep Altok Çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011, s. 163.

Osmanlı parasının alım gücünün düştüğünü ve malların fiyatlarının arttığını ekler. İnalçık da kalpazanlığın artma sebepleri hususunda Faroqhi ile aynı görüş içerisinde³¹. Böyle bir ortamda kalpazanlıkla uğraşan bir şahıs örneğini aktaran yazar, bu şahsa komşu olanların bu gelişmelerle ilgilenmek zorunda kaldığını aksi takdirde böyle bir suçtan dolayı onların da sorumlu tutulabileceğine vurgu yapmıştır.

Kitabının son bölümünde Osmanlı Anadolu'sunda meydana gelen asilik hareketi bağlamında *şaki* sözcüğünün tanımını yapmıştır. Resmi belgelerden hareketle *şaki* sözcüğü soygun yoluyla geçimini sağlayan, fakat aynı zamanda saldırılarında siyasi bir amacı da olan insanlar olarak tanımlamıştır. Farklı bir tanıma göz atıldığında, eşkıya; bedbaht, talihsiz, günahkâr, asi anlamına gelen *şaki* teriminin çoğulu olan bir kelimedir. Osmanlı kaynaklarında yol kesme manasında kullanılan *kat'ü't-tarik* tabiri de kullanılmakla birlikte daha çok *şaki* ve çoğulu *eşkıya* ile *Celâlî*, *eşirra*, *haramî*, *haramzade*, *türedi* ve *haydut* kelimeleri kullanılmıştır. Eşkıyalık, genelde silahla veya başka bir şekilde zor kullanmak suretiyle yol kesip baskın yaparak mala, cana tecavüz, kamu düzeni ve güvenliğini ihlâl olarak tanımlanabilir³². Asi kimselerin neden olduğu olaylarla birlikte ayrı bir değer kazanan kefalet sistemini açıklamaya girişen Faroqhi, bu sistem neticesinde tebaanın da komşusunun itaat etmesini sağlama noktasında sorumlu olduğunun altını çizmiştir. Bu bağlamda, İslam alimlerinin kefalet türleri noktasında görüşlerini ortaya koymuş ve iki çeşit kefalet sisteminin var olduğunu aktarmıştır. Genel anlamda iki kategoride incelenen kefalet sisteminin ilki birine kefil olmak iken diğeri ise gerçek anlamda üçüncü bir şahsın borcuna kefil olma şeklindedir. Böylece bazı şehirlerde, sakinlerden komşularının güvenilirliğine karşılıklı kefil olmaları sağlanmış olurdu. Yazarın kefalet sistemi hakkındaki bu düşüncelerinin konu hakkında ortaya atılan fikirlerle paralellik arz ettiği göze çarpmaktadır. Nitekim kefalet sistemi üzerine yorum getiren bir başka araştırmacı Nurcan Abacı'ya göre, Osmanlı merkezinin önemle üzerinde durduğu konuların başında, genel güvenliğin sağlanması hususu gelmiştir. Bu çerçevede Osmanlı'da en küçük idarî birim olan mahalle veya köy sakinleri arasında ortak sorumluluğun oluşturulması ön plâna çıkmıştır. Şehir içi güvenlik söz konusu olduğunda, bunu sağlamak amacı ile alınan önlemlerin başında şüphesiz mahallelerde veya köylerde ikamet edenlerin birbirlerine karşılıklı olarak kefil tutulmaları hususu olmuştur³³.

Yazar ele aldığı bu derleme çalışmasında Osmanlı Devleti açısından önem arz eden bir dönemi kaleme almış; bununla ilgili yapmış olduğu temel kaynak ve ikincil kaynak araştırmalarının yanında araştırma eserlerinden de yararlanarak bilimsel bir ürün ortaya koymuştur. Bu bakımdan okuyucular kitabın, ön

³¹ İnalçık'ın kalpazanlığın yayılması hakkındaki görüşleri için bkz. Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1996, s. 185.

³² Süleyman Demirci-Hasan Arslan, "Eşkiyalar ve Osmanlı Devleti: Maraş Eyâleti Örneğinde Devlet Görevlilerinin Eşkıyalık Faaliyetleri ve Bunların Merkez-Taşra Yazışmalarındaki Yansımaları (1590-1750)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 16, 2012/2, s. 48.

³³ Nurcan Abacı, *Bursa Şehri'nde Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması (17. Yüzyıl)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 201.

sözünde yazarın da belirttiği üzere, işlenen temalar üzerinden Osmanlı'da devlet-toplum ilişkilerine dair daha farklı düşünebileceklerdir. Bu bağlamda bu ilişkilerin belirlenmesinde yazarın da ifade ettiği gibi suç hikâyelerinin yeri önemlidir. Eserde yer verdiği makaleleriyle yazar, özellikle klasik dönem Osmanlı Devleti ile ilgili henüz zihinleri tam doyurmayan meselelere farklı bir perspektiften bakmaya çalışmış; bu bağlamda bu meselelerle ilgilenen akademisyenlerin de önünü açacak görüş tavsiyelerinde bulunmuştur. Bu yönüyle incelendiğinde eser, Osmanlı devleti ile toplum arasındaki ilişkilere dair oldukça önemli sorulara yanıt vermiş ve bununla birlikte yeni çalışma sahalarına da fikirler sunması açısından zemin hazırlamıştır.

KAYNAKLAR

ABACI, Nurcan, *Bursa Şehri'nde Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması (17. Yüzyıl)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

AKDAĞ, Mustafa, "Celâli İsyânlarından Büyük Kaçgunluk", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2-3, s. 1-49.

BARKEY, Karen, *Eşkiyalar ve Devlet, Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, (Zeynep Altok Çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011.

CEYLANLI, Şahin, "Osmanlı Toprak Düzeni Üzerine Bazı Düşünceler", *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, S. 23, 1991, s. 147-156.

DEMİRCİ, Süleyman – ARSLAN, Hasan, "Eşkiyalar ve Osmanlı Devleti: Maraş Eyâleti Örneğinde Devlet Görevlilerinin Eşkiyalık Faaliyetleri ve Bunların Merkez-Taşra Yazışmalarındaki Yansımaları (1590-1750)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 16, 2012/2, s. 47-76.

FAROQHİ, Suraiya, *Devletle Başa Çıkmak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Siyasal Çatışmalar ve Suç 1550-1720*, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul, 2016.

İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1996.

İNALCIK, Halil – QUATERT, Donald, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sosyal ve Ekonomik Tarihi 1600-1914*, (Ayşe Berktaş, Süphan Andıç, Serdar Alper Çev.), İstanbul: Eren Yayınları, 2004.